

לדברי הכל מטמא (רש"י). והמחלוקת מדברת באופן ששחטו להתלמד (הלכות שחיטה. רש"י), האם שחיטה כגון זו מועילה כמחשבה אם לאו.

דף י

יב. א. עריפת פטר חמור, כיצד?

ב. האם פדיית פטר-חמור נעשית תוך שלשים יום או לאחר שלשים?

א. לכתחילה יש לפדות פטר חמור (משנה יג.). לא רצה לפדותו – עורפו בקופיץ (= סכין גדול) מאחוריו [תני לוי: הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יופסד ממונו]. ולא ימיתנו בצורה אחרת כגון בקנה במגל בקרדום ובמגירה – שאין אלו דרך עריפה (ערש"י).

כתב הראב"ד שאין העריפה מצוה אלא בגדר קנס ועונש. ואילו הרמב"ם מחשיבה למצוה. ולשיטתו אפשר שמברכין על העריפה (עפ"י אחרונים).

ב. למדו בברייתא מיתור הכתוב (תפדה. וע' חו"ב סו"ס"ג) שמצות פדיית פטר חמור קיימת מיד, שלא כפדיון בכור אדם. ולהלן (יב-יג) נחלקו אמוראים בדבר, בישוב סתירת הברייתות; –

רב נחמן אמר שעיקר זמן המצוה הוא לאחר שלשים, אלא שאם פדאו מקודם פדוי, ואפילו אמר 'מעכשיו'. ואילו רב ששת (כפרש"י. וע"ש רבנו גרשום) נקט שמצוותו לאלתר, אלא שאם שהה לא עבר עד שלשים יום. לאחר מכן – עבר. ורבא פרש שהדבר שנוי במחלוקת התנאים; לרבי אליעזר המקיש בכור בהמה טמאה לבכור אדם, מצוותו לאחר שלשים, ולחכמים שאינם מקישים – זמן המצוה לאלתר.

א. הלכה כחכמים שמצוותו לאלתר ואינו עובר עליו עד שלשים יום. (וע' בשטמ"ק יג. ששיעור זה מדרבנן בעלמא. וע"ע חו"א יז, ט).

כל יום שאינו פודהו – עובר בעשה. ומשמע בגמרא להלן שאין בדבר משום בל תאחר (ע' חו"א יז, ב. וערמב"ם (בכורים יב, ו) לאחר ל' אין כאן אלא עיכוב מצוה [כן הגרסה במהדו' פרנקל]).

ב. במקום הספק שדינו להפריש פדיונו לרבי יהודה, יש לעיין שמא אם אינו פודהו ואינו נהנה אין מחייבים אותו לפדות, או שמא מצוה עליו להפקיע איסורו (ע' חו"א יז, ד). והנצי"ב (יב): כתב שאינו חייב.

ג. אפשר לפדות בברכה פטר-חמור תוך שמונה ימים ללידתו, ואין לחוש שמא נפל הוא ופטר מפדיון, מלבד אם ידוע שלא כלו לו חדשיו (עפ"י שו"ת אור לציון יז"ד כא).

דף יא

יג. א. האם יש שיעור מנימלי לשווי השה שפורים בו?

ב. במה אפשר לפדות פטר חמור?

ג. הפודה פט"ח של חברו – האם הוא פדוי ולמי שייך החמור הפדוי?

ד. הגונב פט"ח של חברו – מה דינו?

ה. שה שפדו בו פטר חמור – האם נכנס לדיר להתעשר?

ו. ישראל שירש פטר חמור – מה יעשה בו?

א. אין שיעור לדמי השה (תפדה – כל שהוא), שלא כבכור אדם שפודה בסכום מסוים. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אין פדיה פחות משקל (וכל ערכך יהיה בשקל הקדש. רבא).

מסתבר שאם החמור שוה פחות משקל – פודהו בשוויו ואין צריך שה שוה שקל, שלא יהא חמור מן ההקדש (עפ"י חז"א יז,ה).

אמר רב נחמן: הלכה כדברי חכמים. ואפילו בשה כחוש שאינו שוה אלא מעה [וכן שנינו שאפשר לפדות בשה בעל מום]. ודוקא כשפדה מעצמו אבל הבא להמלך מורים לו ליתן שה בשלשה זוזים. וזוהי עין בינונית. עין רעה – שקל (= שני זוזים). עין יפה – סלע (ארבעה זוזים).

מהרמב"ם נראה שפודים לכתחילה בשה כלשהו, וכנראה היתה לו גרסה אחרת בגמרא. אולם שאר כל הראשונים כתבו כפי גרסתנו (ע' כס"מ; לקוטי הלכות).

ב. פודה בשה, קטן או גדול, זכר או נקבה, מן הכבשים או מן העזים. אין לו שה לפדותו – פודהו בשוויו בכל דבר. לא אמרה תורה שה להחמיר עליו אלא להקל עליו (והסיקו שגם ר' יהודה מודה בדבר).

הרמב"ם (בכורים יב,ב) כתב שאם אין החמור שוה שלשה זוזים – אין פודים אותו אלא בשה או בשלשה זוזים. ואולם לפי גרסתנו אפשר לפדותו בשוויו אף בפחות משלשה זוזים (עפ"י הגר"א; חז"א).

ג. הפודה פטר חמור של חברו – פדוי (רב שיובי אמר רב הונא). ופשטו מהברייתא שפדיונו שייך לבעלים ולא לפודה, ואפילו לדעת רבי יהודה שפט"ח אסור בהנאה, אין זה דומה להקדש השייך לפודה אותו ולא לבעלים – שהרי יש לבעלים זכות ממונית בחמור.

ד. הגונב פט"ח של חברו – משלם תשלומי כפל (מלאים. מפרשים) לבעלים. ואפילו לר"י שאין לו לבעלים אפשרות הנאה עכשו, הלא יש לו לאחר זמן (ואינו דומה להקדש שממועט מתשלומי כפל).

ה. שה שפודים בו פט"ח וניתן לכהן – פטור ממעשר, שהרי הלקוח ושניתן לו במתנה פטור. אבל אם לא ניתן לכהן כגון בספק שמפריש לעצמו או שירש פט"ח מאבי אמו כהן [שירש זה מישראל] – נכנס השה לדיר להתעשר. והוא הדין כשהיו לו עשרה שייך כאלו – כולם נכנסים לדיר להתעשר.

ו. ישראל שירש פט"ח מאבי אמו כהן; אם נולד אצל הכהן – פטור מכלום, שהרי הכהן המוריש לא נתחייב מעולם. אבל נולד אצל ישראל ונתחייב, ואח"כ ירשו הכהן ומת הכהן וירשו ישראל – מפריש טלה לעצמו.

יד. מה הדין במקרים הבאים, לענין הפרשת תרומות ומעשרות ונתנתן?

א. ישראל שירש טבלים מאבי אמו כהן.

ב. הלוקח טבלים מן הנכרי.

ג. המפקיד פירותיו אצל הכותי, אצל עם הארץ או עכו"ם.

א. ישראל שירש טבלים ממורחים מאבי אמו כהן – מעשרם והם שלו, ומוכר התרומה לכהנים, שמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין וכאילו כבר הפרישן כהן וזכה בהן והורישן לו. ואפילו היה המירות ביד ישראל בתחילה ונתחייב בנתנתן – כיון שהיתה יד כהן באמצע, יורשו פטור מנתנתן.

- ב. הלווקה טבלים ממורחים מן הנכרי – מעשרם [כדעת האומרים אין קנין לנכרי בא"י להפקיע מיד מעשר], והם שלו. ולמאן דאמר מירוח הנכרי פוטר (דגנך), אינו חייב להפריש אלא כשמירחו ישראל.
- א. אפילו למ"ד 'יש קנין לנכרי' – חייב להפריש מדרבנן (תוס' עפ"י מנחות לא). ומאידיך, אף למ"ד 'אין קנין' אין כאן חיוב גמור מדאורייתא – שהרי הלווקה פוטר מהתורה, מלבד לדעת רבנו תם אם לקח קודם המירוח ומירחו – חייב מדאורייתא (עפ"י תוס'). ושיטת הריב"ם הפוכה משל ר"ת).
- עוד כתבו התוס' (במנחות לא) שאין מי שסובר 'אין קנין'... ומירוח עכו"ם אינו פוטר, הלכך לכו"ע אין חיוב דאורייתא בלווקה מגוי כשמירח הגוי.
- ב. מה שאמרו שמירחו ישראל – לפרש"י הכוונה שהיה אריס אצל הנכרי. ואילו התוס' סוברים רק אם מירח ישראל לאחר שקנה מן הנכרי, אבל ישראל הממרח פירות הנכרי, דינו כמירוח נכרי.
- ג. להלכה, אעפ"י שמירחן הנכרי ומירוחו פוטר – גזרו משום 'בעלי כיסין' (עפ"י תוס'). ודעת הרמב"ם (ע' תרומות א; מעשר יא, טו; תשובה של"ו) שלא גזרו אלא בפירות שקנה מישראל אחר שבאו לעונת המעשרות, אבל היו של הגוי מקודם לכן – פטורים.
- ומה שאמרנו שפטור מנתינה, דוקא בתרומת מעשר (שנאמר בה כי תקחו מאת בני ישראל – ולא טבלים שאתה לוקח מן הנכרי), אבל תרומה גדולה חייבים ליתן לכהן.
- מעשר ראשון מפריש ואינו נותן ללוי. תרומת מעשר – מוכרה לכהן (עפ"י רמב"ם תרומות א, יא). לקח מהנכרי פירות מחוברים לקרקע, אם לא הביאו שליש ברשות הנכרי – חייב ליתן לכהן וללוי. ואם קנאם לאחר הבאת שליש – אין נותן לכהן וללוי על מה שגדל ברשות ישראל, לפי חשבון (שם א, ב).
- ג. המפקיד פירותיו אצל הכותי ואצל עם הארץ – הרי הם בחזקתם למעשר ולשביעית, ואינו חושש שמא החליפום.
- המפקיד אצל עכו"ם – הרי הם כפירותיו, שחוששים להחלפה, הלכך חייב להפריש מהם תרומות ומעשרות ואף ליתן לכהן. ודוקא תרומה גדולה אבל תרומת מעשר פטור מליתן לכהן כנ"ל. רבי שמעון אומר: דמאי, כלומר יפריש כל מעשרותיו מספק ואין צריך ליתנם לכהן (ותרומה גדולה – מפריש ומוכרה לכהן).
- א. מדובר כשהפקיד פירות מתוקנים, ואעפ"י חייב להפריש כי בחזקת שהנכרי החליפם בפירותיו. ואעפ"י שמירוח נכרי פוטר, חייב להפריש מדרבנן משום גזרת 'בעלי כיסין'. [וכן יש לדון לפוטרו מן התורה משום 'לקוח' אלא שלר"ת אין פטור מה"ת אלא אם לקח אחר מירוח. ולריב"ם – דוקא לקח קודם מירוח] (עפ"י תוס' וראב"ד מעשר יא, טו).
- ודעת הרמב"ם (מעשר יא, טו) שאם הפקיד פירות חולין מתוקנים – פטור מלעשר, שהרי גם אם החליפם העכו"ם הלא פירותיו פטורים ממעשר משום מירוח נכרי. ורק אם הפקיד פירות שלא נגמרה מלאכתם, ונגמרו ביד ישראל אחר שלקח הפקדון – חייב לעשר. ואם היו הפירות טבלים שנגמרה מלאכתם – חייב להפריש, שמא לא החליף הנכרי, ולפיכך נראה שהמעשרות שיפריש – ספק (וכן הסיק לפרש הרא"ש דמאי ג, ד. וכ"כ הרע"ב שם. ובחדושי רעק"א תמה מסוגיתנו שמבואר שלת"ק דנים כהחליפם בודאי).
- בספר שפת אמת צדד שאפילו לתנא קמא אי אפשר להפריש מזה על טבל ודאי, שמ"מ מידי ספק לא יצא. ע"ש. וצ"ע לפי"ז לענין ברכה.